

## Reforma agrară din anul 1945 în județul Trei Scaune

**Cuvinte cheie:** Reforma agrară, jud. Trei Scaune, 1945, comunism

**Key words:** Land reform, District Three Chairs, 1945, communism

### Abstract

*In this article is presented the beginning of the agrarian reform process and the process of appropriation in the Three Chairs County, the difficulties met in the agrarian reform law application in the specified county, the way it took place the action of the property titles distribution, and in the end the significance of the agrarian reform of 1945 "as the last stage through which the Romanian agriculture has to pass, on its way to the so-called «socialist revolution»".*

### 1 Preliminariile Reformei agrare din anul 1945

Având în vedere statutul României de țară preponderent agrară, agricultura a avut întotdeauna o pondere însemnată în cadrul economiei, iar țărănimea a fost cea mai numeroasă și importantă forță productivă a țării. Acest aspect este oglindit în următorul tabel, care ne prezintă procentul populației cuprinsă în activitățile agricole, în perioada interbelică și postbelică, la nivelul întregii țări<sup>1</sup>:

Tabelul 1. Ponderea absolută a populației României angajată în agricultură

Anul de recensământ	Total populație (mii)	Angajați în agricultură (mii)	% din total
1930	18.053	8.245	45,7
1941	15.536	6.504	48,0
1948	15.873	7.985	50,5

De-a lungul timpului țărănimea română, în majoritatea ei, a fost lipsită de principalul mijloc de producție: pământul. Reforma agrară finalizată în anul 1921 nu a reușit să rezolve, în totalitate, problemele agriculturii și ale țărănimii române. Marea proprietate era considerată ca fiind acele exploatare agricole de dimensiuni întinse (peste 100 ha) în care proprietarul era angajat numai în activitatea de conducere și supraveghere. Numeroasele dispute pe tema transferului de proprietate, ce au avut loc în perioada interbelică, evidențiază faptul că problema agrară din România nu primise o soluție durabilă prin reforma din 1921. Astfel, la nivelul întregii țări, au fost împrăștiți 69,47% dintr-un total de 2.005.477 de țărani îndreptățiți la împrăștiere<sup>2</sup>. Din cei aproximativ 1.400.000 de țărani împrăștiți, peste 200.000 aparțineau

minorităților naționale, după cum urmează: 46.000 de maghiari, 35.000 de ruși, 25.000 de germani, 13.000 de bulgari etc.

În județul Trei Scaune, prin reforma din 1921, au fost expropriate 109.504 iugăre (64.607 ha; 1 iugăr = 0,59 ha). Împroprietăriții au beneficiat de doar 5% (5.475 iugăre) din această suprafață<sup>3</sup>. Situația aparte din Secuime poate fi explicată și prin activitatea Uniunii Maghiare, înființată în ianuarie 1921, care a urmărit o restrângere a reformei agrare în Transilvania.

Majoritatea țărănimii din zonă a rămas, și pe mai departe, fără pământ, fără inventar agricol, fiind amenințată să-și piardă și puținul pământ obținut. Situația s-a agravat în timpul regimului horthyst. În perioada de după Dictatul de la Viena (30 august 1940) se semnalează un șir de procese intentate împotriva țăranilor, are loc alungarea lor de pe pământuri cu ajutorul jandarmilor și acapararea pământurilor de către moșierii maghiari. S-au întâlnit asemenea situații la Hăghig, Arcuș, Zăbala etc. unde moșierii au reușit să smulgă pământurile țăranilor maghiari și români. Completând acest tablou cu greutatea inerente vieții rurale – exploatarea producătorului agricol de către industrie, accesul mai dificil la produsele industriale de uz casnic sau de consum personal, achiziționarea mult mai scumpă a mașinilor agricole ș.a. – precum și cu urmările dezastruoase ale războiului, vom înțelege situația dificilă a țărănimii, a lumii rurale în ansamblul ei, în timpul și la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial.

În județul Trei Scaune, pământul a fost principalul mijloc de trai și, din această cauză, rezolvarea acestei probleme se impunea cu prioritate. Chiar și economia orașelor păstra

un pregnant caracter agrar. „Orașul Sf. Gheorghe, deși capitală de județ, totuși deține un număr mare de proprietari agricoli, datorită faptului că industria nu a putut lua în acest oraș un avânt prea mare, din care cauză locuitorii se ocupau și mai departe cu agricultura” se arată într-o descriere a perioadei interbelice<sup>4</sup>.

Efectele războiului au accentuat lipsurile și defectele de structură specifice economiei noastre agrare, au influențat micșorarea potențialului de producție prin distrugerea și împuștinarea mijloacelor necesare. Presa contemporană județeană ilustrează, în mod convingător, starea economică a județului și a oamenilor de aici. Astfel, ziarul *Székely Nép*, din 9 ianuarie 1944, precizează că „din cauza lipsei generale de nutrețuri – sesizată pe tot cuprinsul județului – oamenii au fost puși în situația de-a vinde animalele de tracțiune”<sup>5</sup>. Cu alt prilej, același ziar arată slaba înzestrare tehnica a județului, mai ales a agriculturii: „...această situație în Secuime a fost și mai grea fiindcă una sau două gospodării posedau mașini de treierat, din care cauză aproape fiecare gospodărie lucra cu unelte luate în arendă”<sup>6</sup>. Parcul de mașini agricole număra 84 de tractoare, 9 pluguri, 3 semănători mecanice ș.a. Aceeași stare o găsim descrisă și în apelul Comitetului județean al Frontului Național Democrat: „Războiul ce ține de trei ani a cauzat micșorarea potențialului animalier, distrugerea uneltelor agricole și lipsa lor generală”<sup>7</sup>.

Fărămițarea pământurilor agricole în județul Trei Scaune este ilustrată de o statistică întocmită de Camera Agricolă a județului, la finele anului 1944:

Suprafața (în iugăre)	Număr de gospodării
între 0-5	20114
5-10	7348
10-20	3794
20-50	1339
50-100	196
peste 100	60

Din tabel rezultă că majoritatea gospodăriilor țărănești posedau între 0-10 iugăre, iar majoritatea terenurilor agricole o dețineau țărani bogăți (care posedau între 20 și 50 de iugăre) precum și moșierii. Astfel, baronul Mikes Armin din comuna Zăbala deținea peste

4.000 iugăre de pământ, iar baronul Szentkereszti Bela din Arcuș, peste 600 iugăre.

O dovadă a sărăciei locuitorilor acestui județ o constituia și potențialul animalier redus. La cei 141.000 de locuitori și 43.000 gospodării, reveneau doar 38.074 vite (nici una pe gospodărie), 13.555 cai, 1.213 bivoli, 53.907 oi și 25.288 porci<sup>8</sup>.

Situația a fost agravată și de neconcordanța dintre prețurile produselor agricole și cele industriale, precum și de scumpirile care au afectat unele produse de strictă necesitate, după cum se vede și din statistica de mai jos<sup>9</sup>:

Denumirea mărfii	Prețul în 1930 (lei)	Prețul în 1944 (lei)	Scumpirea în %
1 litru lapte	10	60	500
1 litru ulei	32	520	1525
1 kg. grâu	5	26	400
1 kg. porumb	3	20	566
1 per. bocanci	400	15000	3650
1 costum	2000	35000	1650
1 căruță	3000	40000	2090

Actul de la 23 august 1944 a dus la răsturnarea dictaturii mareșalului Ion Antonescu, și alăturarea României la Națiunile Unite în lupta împotriva Germaniei hitleriste și a sateliților acesteia. La începutul lunii septembrie 1944, trupele române și sovietice, trecând frontiera stabilită în mod arbitrar prin nedreptul Dictat de la Viena, s-au îndreptat spre Sf. Gheorghe, pe care trupele române l-au eliberat la 8 septembrie, alungând armatele hitleristo-horthyste și îndepărtând administrația horthystă. La mijlocul lunii septembrie 1944, tot teritoriul județului Trei Scaune a fost eliberat. În aceste condiții, sub protecția armatei sovietice, își amplifică activitatea reprezentanții Partidului Comunist Român, ai Frontului Plugarilor și ai MADOSZ-ului (Uniunea muncitorilor și țăranilor maghiari din România), organizație înființată în luna septembrie 1944; în luna octombrie, MADOSZ-ul împreună cu alte formațiuni maghiare, va forma Uniunea Populară Maghiară (U.P.M).

## 2 Debutul procesului de reformă agrară

În ansamblul transformărilor sociale, politice și economice care au urmat după eliberare, un loc de seamă îl ocupă înfăptuirea reformei agrare. Toate forțele progresiste au

apreciat reforma agrară ca o verigă de mare importanță în lupta pentru democratizarea țării și susținerea războiului antihitlerist, pentru refacerea și dezvoltarea economiei naționale. Astfel, guvernul Rădescu a format „Comisia pentru reforma agrară” condusă, evident, de reprezentanții Partidului Național Țărănesc, care elaborase și „Proiectul de lege pentru expropriere și împrăștiere” încă din luna februarie 1945.

În octombrie 1944, se formase Frontul Național Democrat, coaliție politică dominată de comuniști, din care făceau parte: Partidul Social Democrat, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Uniunea Populară Maghiară. Programul de guvernare al Frontului cuprindea și realizarea reformei agrare prin confiscarea pământurilor moșierilor, ale criminalilor de război, ale celor plecați cu germanii și ale celor care „sabotau lucrările câmpului pe moșiile lor”. Aceste formulări, destul de vagi, au făcut posibile numeroase abuzuri.

Partidul Comunist Român avea, astfel, propriile sale planuri de acțiune făcute publice prin oficiosul său, *Scînteia*: „Pentru o cât mai grabnică refacere și dezvoltare a țării se impune satisfacerea celei mai arzătoare și îndreptățite cerințe a țăranimii române, și anume îmfăptuirea unei largi reforme agrare prin exproprierea mării proprietăți agrare de la 50 ha în sus și împrăștierea cu acest pământ a țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin”<sup>10</sup>. De asemenea, prin marioneta sa, Frontul Plugarilor, Partidul Comunist a lansat un Apel către țărani de a îmfăptui singuri reforma: „De la guvernul care este acum la putere (al generalului Rădescu – n.n.) nu aveți nimic bun de așteptat, căci acest guvern nu vrea ca voi să fiți împrăștiți... Reforma agrară trebuie imediat îmfăptuită. Îmfăptuitorii ei trebuie să fiți voi, plugarii, ajutați și sprijiniți de toți cei care vor binele țării”<sup>11</sup>.

Astfel, printr-un discurs plin de promisiuni demagogice, care lăuda democrația, libertatea și egalitate, comuniștii au urmărit obținerea suportului popular. Evenimentele din luna martie 1945 au fost cruciale pentru evoluția ulterioară a României. La 6 martie, sub presiune sovietică (concretizată în persoana adjunctului ministrului de externe A. I. Vâșinski), a fost impus guvernul condus de dr. Petru Groza. A fost începutul căderii României în totalitarismul comunist. În perioada imediat următoare, guvernul Groza a inițiat o serie de

măsuri și reforme populare, pentru a-și asigura o minimă popularitate în rândurile populației, pentru a obține recunoașterea de către occidentali și pentru a apărea ca un guvern democratic. La 9 martie, în urma unui schimb de telegrame între P. Groza și I.V. Stalin, administrația românească a fost restabilită în Nord-Vestul Transilvaniei.

Iar la 23 martie a apărut Legea agrară, numărul 187. Redăm mai jos „Raportul Ministerului Agriculturii și Domeniilor Statului” adresat Regelui Mihai I: „*Sire, Înfăptuirea reformei agrare prin decretul-lege constituie îndeplinirea unui comandament național, economic și social. Pământul trecut asupra statului este împărțit la plugari pentru completarea lotului de 5 ha, întrucât prin această lege se urmărește împrăștierea plugarilor fără pământ sau cu pământ sub acest lot. Pământul dat în virtutea acestui decret-lege trece în proprietatea individuală a țăranilor împrăștiți. Prin aceasta se va consolida gospodăria țărănească, se vor îmbunătăți condițiile de viață tocmai pentru categoriile cele mai lipsite din rândul țăranimii.*

*Aplicarea reformei agrare este încredințată comitetelor de plugari, alese pe comune și pe plăși, creându-se astfel condițiile cele mai bune pentru ca dispozițiunile prezentului decret să nu poată fi nici înlăturate, nici falsificate. Categoriile de pământuri agricole care trec asupra statului sunt cu deamănuntul prevăzute în textul legii, rămânând ca regimul pădurilor și viilor să fie reglementat ulterior. Prin justa aplicare a decretului de față, se soluționează una din problemele de bază ale României și se deschid, pentru o importantă parte a țăranimii noastre, noi perspective de viață”<sup>12</sup>.*

Potrivit legii, au fost expropriate proprietățile agricole aparținând următoarelor categorii sociale: foști colaboraționiști, criminali de război, vinovați de dezastrul țării, refugiați în țări cu care România se afla în stare de război, înscrși voluntari pentru a lupta împotriva Națiunilor Unite, absenteiști (cu excepția funcționarilor de stat aflați în misiune, a prizonierilor și ostaticilor de război), cei care nu și-au cultivat pământul în ultimii 7 ani, bunuri de mână moartă și terenurile mai mari de 50 ha ale persoanelor fizice. Din considerente politice au fost exceptate de la expropriere – pentru moment – terenurile

aparținând clerului, monarhiei, ale unor instituții culturale, fermelor-model, viile și pădurile.

Inventarul agricol – tractoare, batoze, secerătoare, combine etc. – care a aparținut acestor categorii de proprietari, a trecut în proprietatea statului care a înființat centre județene pentru închiriat mașini agricole. Animalele au fost împărțite țăranilor împrorietăriți, în funcție de mărimea lotului primit.

Ca urmare a aplicării Legii agrare au fost confiscate, în toată țara, aproximativ 3 100 tractoare, 2 500 pluguri, 2 100 batoze ș.a. Au fost expropriate, la nivelul întregii țări, 1.469.000 ha teren agricol. Au fost împrorietărite 918.000 familii țărănești cu 1.109.000 ha. Diferența de 368.000 ha s-a constituit în fondul de stat<sup>13</sup>. După informațiile din acea perioadă, în județul Trei Scaune, confiscarea pământului moșieresc a început în ultimele luni ale anului 1944.

Astfel, din relatările lui Takács János, fost președinte al Comitetului de plasă al Frontului Național Democrat – Sf. Gheorghe, aflăm că, încă înainte de luna noiembrie 1944, membrii Comitetului, sub îndrumarea Comitetului județean P.C.R., au dus o muncă susținută de propagandă în favoarea Platformei F.N.D. și au organizat adunări populare pentru explicarea necesității reformei agrare. O astfel de adunare a fost organizată în data de 29 octombrie 1944, la Sf. Gheorghe. La adunare a luat cuvântul Imre Jenő, președintele Comitetului orășenesc al F.N.D., apoi reprezentanții sindicatelor și ai Uniunii Populare Maghiare, care au aderat la politica F.N.D.

În numele țăranilor a vorbit Pila István, agricultor din comuna Zăbala. Vorbitorul a trecut în revistă situația grea a agriculturii din județ în urma distrugerilor provocate de război, accentuând necesitatea alianței româno-maghiare, arătând că: „singura cale de ieșire din situația existentă este alăturarea de politica P.C.R., enunțată în programul F.N.D.”. S-a scandat: „*Jos cu guvernul reacționar!*” și „*Vrem guvern democratic!*”<sup>14</sup>.

Ziarul *Népi Egység* menționa că „spiritul înnoitor a pătruns tot mai mult în rândul maselor populare”<sup>15</sup>. Realitatea este că, aplicarea reformei agrare a dus la accentuarea divergențelor dintre organizațiile locale din județul Trei Scaune ale Partidului Comunist și ale Partidului Social Democrat. Astfel, comuniștii au cerut social-democraților să fie de acord să se împartă toate pământurile acelor

considerați potrivnici regimului. Membrii P.S.D. au arătat că nu se poate aplica o reformă după bunul plac și ambiția fiecăruia; că trebuie arătate Guvernului lacunele care trebuie rectificate.

Comisia agrară, condusă de comunistul Takács János, a făcut o reformă care a revoltat tot județul. Au avut loc confiscări forțate, violențe, abuzuri, iar cei împrorietăriți pe nedrept au fost îndemnați să-i alunge pe proprietarii de drept. Pe porțile unor membrii din Comisia agrară au apărut bilete: „Tâlharule, vei dispărea în curând fără urmă, sub pământul pe care-l împarți cu mâinile tale murdare”<sup>16</sup>. În județ au avut loc acțiuni în forță pentru preluarea controlului primăriilor și prefecturilor. Autoritățile locale au cerut ajutor de la cele centrale arătând că „unele comune, precum Ilieni și Dobolii de Jos sunt complet cuprinse de ideile comuniste”. Iar într-o relatare din luna decembrie, se menționa că „de la Chichiș în sus s-a ales noua putere populară. Soarta oamenilor a trecut în mâinile primarilor aleși din rândul țăranilor și muncitorilor”<sup>17</sup>.

Noile organe administrative ale județului Trei Scaune au adresat un apel în 15 puncte către toate primăriile din localitățile județului, încercând să grăbească schimbările economice și politice. În apel se arăta: „pământurile refugiaților se vor prelua și se va trece la lucrarea lor. Nici un petec de pământ nu va rămâne nelucrat” (articolul 5). Iar articolul 8 cerea „ca din consiliile comunale elementele fasciste să fie înlăturate”<sup>18</sup>. Punerea în practică a acestor instigări a dus la violențe în localitățile Lemnia, Ozun, Pava ș.a.

Un document important în legătură cu condițiile de aplicare a reformei agrare a fost Ordinul nr. 2.177 al Prefecturii județului Trei Scaune (județ aflat sub administrația etnicilor maghiari între noiembrie 1944 și martie 1945), din data de 29 ianuarie 1945<sup>19</sup>. Articolul 2 preciza că „*acele ogoare și fânețe ale căror întindere depășește 50 ha vor fi împărțite. Pământurile împărțite nu pot fi înstrăinate de la îndreptățiți sub nici un pretext...*”. În continuare, articolul 3 prevedea: „*toate pământurile părăsite vor fi împărțite ca și pământurile filogermanilor și agenților fasciști, indiferent de întinderea lor*”. O prevedere importantă era în articolul 5 și anume că „*vor fi împărțite și uneltele și animalele necesare lucrării ogoarelor*”.

Articolele 7 și 8 îi obligau pe îndreptățiți la cultivarea, la timp și în bune condiții, a pământurilor primite, specificând că orice pământ lăsat nelucrat va fi luat, iar faptul va fi considerat sabotaj. Primarul orașului Tg. Secuiesc a trimis două adrese, la 30 ianuarie și 8 februarie 1945, către Prefectura județului comunicând unele propuneri și completări la ordinele Prefecturii; astfel, se cerea ca „pământul disponibil să fie împărțit pe baza numărului membrilor de familie și a copiilor, pe principiul impunerii proporționale și progresive. De asemenea, se mai propune ca 10-20% din pământurile expropriate să fie lăsate celor care încă nu s-au întors din război”<sup>20</sup>. Documentul nu specifică despre cine era vorba, în ce armată luptau respectivii cetățeni.

În multe locuri din județ s-a constatat lipsa pământului disponibil împroprietăririi. Pentru satisfacerea nevoilor locale, adunarea îndreptățiților de la Micloșoara și Căpeni, din 7 martie 1945, a propus „ca acele pământuri care nu sunt lucrate de proprietari, să fie expropriate”<sup>21</sup>.

În această primă fază, au fost preluate de către țărani pământurile celor cunoscuți ca fasciști, a celor plecați cu hitleriști și a refugiaților. Situația este astfel ilustrată în ziarul *Népi Egység* din 22 decembrie 1944: „În Secuime, agricultorii din mai multe locuri au împărțit pământurile, luând în posesie în primul rând pe cele ale refugiaților sau pe cele rămase nelucrate”. Numărul refugiaților fiind destul de mare, asemenea cazuri s-au întâlnit des în județ. Astfel, la 11 martie 1945, la Bicfalău, 57 de îndreptățiți au primit pământurile refugiaților; la Micloșoara, la 17 martie s-a împărțit moșia lui Szavu; la Ghidfalău, pământul de 20 iugăre aparținând lui Kövér Mózes, lăsat în paragină, și al lui Kónya János (refugiat) în suprafață de 16 iugăre au fost, de asemenea, împărțite<sup>22</sup>. La fel și la Dalnic, unde moșiile cu o întindere de 500 iugăre ale moșierului Beczassy și a altor trei refugiați, au fost împărțite țăranilor.

Autoritățile județului Trei Scaune au urmărit să accelereze lucrările de reformă agrară și datorită apropierii perioadei lucrărilor agricole de primăvară. În localitatea Albiș, conducerea comunei a luat măsuri pentru ca cei împroprietăriți deja să poată executa lucrările de primăvară în condiții bune. Materialul trimis la Comisia Județeană arată că țăranii au primit unelte și semințe pentru însămânțat. În

alte localități – Tinoasa și Săsăuși – locuitorii au reclamat că nu au pământ, „primăvara bate la ușă” și nu o să aibă ce pune pe masă.

În primele trei luni ale anului 1945, lucrările de împărțire a pământului au cuprins majoritatea comunelor județului. Deja, la 25 ianuarie, Primăria comunei Leț anunța că lucrările de împărțire a pământurilor „s-au terminat, spre totala satisfacție a nevoiașilor”<sup>23</sup>. De asemenea, adunarea agricultorilor din Covasna a hotărât impulsivitatea lucrărilor de împărțirea a pământurilor. Exemplul lor a fost urmat de cei din Albiș, Dalnic, Hăghig ș.a.<sup>24</sup>

Urmărind tabelul de mai jos, observăm că în județul Trei Scaune împărțirea pământurilor s-a efectuat, în multe zone, mai ales în lunile februarie-martie 1945<sup>25</sup>:

Tabelul 2. Începutul procesului de împroprietărire în județul Trei Scaune.

Numele satului	Nr. împroprietăriți	Pământ Expropriat (iugăre)	Data împroprietăririi
Sântionlunca	210	514	26.02
Bicfalău	57	30	11.03
Saciova	22	57	22.02
Ojdula	87	81	25.02
Măgheruș	23	50	8.03
Bicsad	193	359	9.03
Boroșneul Mare	37	47	21.03
TOTAL	629	1138	

Dacă la această situație mai adăugăm și numele altor comune și sate precum: Moacșa, Ozun, Chichiș, Micloșoara, Căpeni ș.a. unde se constituiseră comisiile comunale pentru aplicarea reformei agrare, dar în dosarele cărora nu am găsit situația exactă asupra împroprietăririlor, putem concluziona că lucrările de expropriere și împroprietărire au cuprins majoritatea comunelor din județ, încă dinainte de apariția Legii agrare din 23 martie 1945.

Între lunile decembrie 1944 – martie 1945 s-a trecut la organizarea comisiilor comunale și sătești de reformă agrară, la constituirea comisiilor de plăși și a comisiei județene de reformă agrară.

Astfel, comisia județeană de reformă agrară s-a înființat la 28 decembrie 1944 și avea în componență 21 de membrii, între care îi amintim pe: dr. Kiss Coloman, Gandi József, Coliban Ioan, Gorszka Leonard din Estelnic, Vida Tivadar din Păpăuți, Újvári János din Sf. Gheorghe și alții<sup>26</sup>.

În județ s-au constituit 71 de comisii locale având în componență 760 de membrii (688 maghiari și 72 români) și 5 comisii de plasă având în total 252 de membrii (205 maghiari și 47 români). Constituirea acestor comisii nu a fost lipsită de unele controverse în legătură cu componența acestora. În urma intervențiilor conducerii județului, lucrurile au intrat, temporar, în normal.

Primii președinți ai comisiilor de plasă, după o statistică din aprilie 1945<sup>27</sup>

Nr. crt.	Numele și prenumele	Plasa
1	Varga Béla	Baraolt
2	Bernath Ferenc	Covasna
3	Tóth Géza	Tg. Secuiesc
4	Takács János	Sf. Gheorghe
5	Magori Ferenc	Ozun

Aceste comisii și comitete au avut sarcina de a îndruma lucrările de reformă agrară, de a verifica exactitatea datelor întocmite (lista îndreptățiților, tabelul nominal cu cei expropriați și suprafața propusă spre expropriere), cât și definitivarea reformei agrare. În continuare, aceste comisii, aveau sarcina de a urmări modul cum sunt îndeplinite prevederile Legii și rezolvarea sesizărilor primite.

În componența comisiilor locale (comunale) au intrat, de regulă, primarul, doi îndreptățiți – în general țărani săraci, fără pământ – și doi reprezentanți ai organizațiilor de masă sau politice existente în județ. De exemplu, în comisia comunală Ozun, înființată la 21 februarie 1945, au intrat primarul, doi îndreptățiți și doi reprezentanți ai Uniunii Populare Maghiare<sup>28</sup>.

Au fost cazuri în care, din motive de propagandă, comuniștii au atras în activitatea de reformă unele grupuri politice ostile sau chiar moșieri. Un exemplu a fost alegerea moșierului Boer Sándor, din Hăghig, în comisia locală de reformă. Din documente aflăm că moșierul și-a pus moșia la dispoziția comisiei, și a activat alături de reprezentanții Frontului Plugarilor și ai Uniunii Populare Maghiare din localitate<sup>29</sup>.

Din rapoartele primite la comitetul județean de reformă agrară, aflăm și despre diferite modalitățile de aplicare a legii. Astfel, din adresa Primăriei Leț din data de 23 februarie 1945, aflăm despre criteriile de întocmire a

listelor cu îndreptățiți; primii trecuți pe liste erau țăranii săraci, fără nici un avut, apoi cei care aveau casă fără pământ, ordinea fiind continuată în măsura în care îndreptățiții posedau pământ până la 5 iugăre<sup>30</sup>. De asemenea, întâietate aveau și cei care luptau împotriva Germaniei hitleriste și a Ungariei horthyste și care, încă, nu s-au întors de pe front, precum și orfanii de război. În documente găsim referiri la acordarea de pământ, cu prioritate, acestor categorii sociale: la Chiuruș – 3, la Telechia – 5, la Surcea – 10, la Comandău – 3 etc.

Multe rapoarte primite în luna martie la Prefectura județului, anunțau încheierea, sau apropierea de final a reformei agrare. Astfel, notarul comunei Sântionlunca raporta că „în comună pământul arabil a fost împărțit”<sup>31</sup>. La Chileni și Coșeni, la 3 martie 1945, lista îndreptățiților a fost definitivată: „există pământ suficient pentru a fi împărțit, astfel că toți îndreptățiții vor fi satisfăcuți. În zilele următoare trecem la măsurarea pământurilor”<sup>32</sup>.

Conform procesului verbal încheiat în ședința din 23 februarie 1945, în comuna Moacșa „pe baza hotărârilor adoptate de comitet, lista îndreptățiților și a expropriaților a fost definitivată. Reforma agrară se află în curs de înlăptuire”<sup>33</sup>. Comitetul din Ilieni a înaintat procesul verbal de încheiere a reformei în data de 5 martie 1945, arătând că au fost împrăprietățiți 76 de îndreptățiți cu 90 de iugăre de pământ arabil, revenind fiecăruia aproape un iugăr și jumătate<sup>34</sup>. De asemenea și la Leț, Mărcușa, Micfalău, Bicsad lucrările de reformă agrară s-au încheiat în cursul lunii martie 1945.

După cum am arătat mai sus, Legea agrară a fost adoptată de către guvernul Petru Groza la 22 martie 1945, și sancționată de regele Mihai a doua zi. În publicațiile locale este exprimată starea de spirit a locuitorilor județului: „Noul guvern și-a ținut cuvântul. N-au trecut decât trei săptămâni de la preluarea puterii și Legea de reformă agrară a și intrat în vigoare... De reforma agrară beneficiază, pentru prima dată, români și maghiari deopotrivă”<sup>35</sup>.

O statistică întocmită la 30 mai 1945, ne prezintă astfel proprietatea asupra pământului a celor 33.374 familii țărănești din județul Trei Scaune, de la acea dată:

- țăranii fără pământ	555
- țăranii sub 5 iugăre	20.114

- țărani între 5-10 iugăre	7.348
- țărani între 10-20 iugăre	3.764
- țărani peste 20 iugăre	1.593

Statistica mai arată că, la data respectivă, erau împroprietărite 3.916 persoane<sup>36</sup>.

O caracteristică importantă a reformei agrare a constituit-o exproprierea, nu numai a pământului ci și a celorlalte mijloace de producție. Tractoarele, locomotivele, secerătorile și combinele au trecut în proprietatea statului, o parte fiind destinate centrelor de mașini agricole, iar celelalte unelte și animale de tracțiune au fost date țăranilor împroprietăriți. Datorită lipsei unor date concludente, dar și a unor informații contradictorii, nu există o situație exactă la nivelul județului Trei Scaune despre dotarea sătenilor cu utilaje agricole. Există, totuși, câteva referiri la această acțiune, în documente. Asemenea cazuri au fost la Dalnic – unde au fost expropriate 7 tractoare – la fel la Ghidfalău și Zăbala. În plasa Ozun, pe data de 21 martie 1946, au fost expropriate 4 mașini de semănat, 1 tractor, 6 mașini de secerat și 1 treierator<sup>37</sup>.

Pe baza articolului 3 din Legea reformei, au fost expropriate toate bunurile baronului Szentkereszthy Béla, aflate în jurul orașului Sf. Gheorghe, împreună cu inventarul viu și mort; ulterior, aceste bunuri au fost predate Școlii medii de agricultură din Sf. Gheorghe.

O adresă a Ministerului Agriculturii și Domeniilor din 21 ianuarie 1946, către Prefectura județului Trei Scaune, arată că bunurile lui Schmutzler Emil din Olteni (peste 275 de iugăre pământ), împreună cu tot inventarul viu și mort, urmează să fie expropriate, urmând să ia ființă centrul agricol zootehnic din Olteni „care prin principiul de organizare are destinația de a deservi populația săracă cu semințe, mașini și unelte gospodărești”<sup>38</sup>. La această dată, existau în județ mai multe centre de mașini agricole, care puneau la dispoziția țăranilor utilajele necesare care erau, totuși, într-un număr insuficient.

În 12 septembrie 1946, a apărut decizia ministerială nr.1788 pentru înființarea așa-numitelor ferme experimentale (ferme agricole de stat). Pe raza județului, au fost înființate patru asemenea ferme experimentale la: Catalina, Leț, Sântionlunca și Zăbala. Legea reformei agrare prevedea ca țăranii să plătească statului pentru suprafețele primite. Prețul pământului era egal cu al unei recolte mijlocii anuale la hectar, socotit astfel: în grâu

– 1000 kg., în porumb – 1200 kg. Noii împroprietăriți plăteau, în bani sau în natură, 10% din prețul de cumpărare, restul plătindu-se în rate. Toate aceste datorii au fost anulate ulterior, prin Legea 10 din 1950.

### 3. Greutăți în aplicarea Legii reformei agrare

La apariția Legii, reforma era înfăptuită – în mare măsură – în județul Trei Scaune, ca și în multe alte județe ale Transilvaniei. Acest aspect a fost constatat și de cei doi oficiali ai Ministerului Agriculturii și Domeniilor, care au relevat că, la sosirea lor în județ, s-au găsit în fața faptului împlinit.

Documentele vremii arată ca acest proces complex – de expropriere și împroprietărire – nu s-a desfășurat, peste tot, fără convulsii. O descriere a greutăților întâmpinate găsim și într-o adresă către prefectul județului. Se semnalează, în primul rând, interpretarea greșită a articolului 3, literele C și D: „Au fost considerați absenteiști și expropriați – conform acestui articol – 186 de proprietari, din tot județul, numai pentru motivul că s-au refugiat și au fost absenți de pe moșiile lor, deși aceștia s-au întors acasă încă înaintea apariției Legii de reformă agrară...”<sup>39</sup>.

Asemenea ilegalități – care nu porneau din rea-voință sau în scopul sabotării legii, cum relevau și cei doi oficiali guvernamentali – erau ilustrate și de contestațiile făcute de cei în cauză. Astfel, procesul verbal din 22 iunie 1946 al Comisiei județene de reformă agrară, întărește hotărârea comisiei de plasă privind repunerea în posesie a lui Lote Denes și a lui Csulak Magda din Araci. Memoriul de activitate al Comisiei relevă că, până la data de 1 mai 1946, s-au înaintat 140 de dosare cu contestații, numai din plășile Ozun și Sf. Gheorghe<sup>40</sup>.

Dar problemele cu care s-au confruntat comisiile de reformă au fost și de altă natură. De multe ori, cei expropriați nu renunțau, fără împotrivire, la bunurile lor după cum reiese și din corespondența epocii: „În comunele Ozun, Dobolii de Jos, Ilieni, Pava reacțiunea nu renunță de la sine la moșiile ei” iar la Zoltan foștii proprietari, Sera András și Kádár György, scot țăruii<sup>41</sup>. Locuitorii din Fotoș și Ghidfalău se plâneau că primarul comunei Ghidfalău împiedica ținerea ședințelor comisiei locale, și nu dă listele pentru completarea lor cu numele îndreptățiților. Asemenea situație a fost semnalată și la Boroșneul Mic.

Ziarul *Népi Egység*, în numărul din 11 martie 1945, relatează că președintele comisiei de reformă agrară din Hăghig – reprezentantul Uniunii Populare Maghiare – în colaborare cu conducerea locală a partidelor istorice, sabotează înfăptuirea corectă și legală a reformei, cerând schimbarea comisiei. Din mai multe părți s-au primit informații în legătură cu abuzuri ale membrilor comisiilor locale. Astfel, reprezentantul Camerei agricole raporta abuzurile comisiei locale din Dobolii de Jos, cerând „înlocuirea urgentă a comisiei de reformă agrară cu una formată din reprezentanții poporului care să fie obligată să respecte întocmai legile în vigoare”<sup>42</sup>. De asemenea, la Cernatul de Jos, președintele comisiei comunale, Horvát István, a fost schimbat deoarece s-a folosit de calitatea lui în scopuri personale și familiare, primind unele recompense și falsificând și acte<sup>43</sup>.

Din plângerile căruțașilor din Sf. Gheorghe către Comitetul județean al Frontului Național Democrat, reiese că membrii comisiei agrare din cartierul Simeria făceau abuzuri și concesiile rudelor și cunoscuților. Același conținut are și adresa sosită din plasa Ozun, unde, mai multe comisii comunale, „fac abuzuri cu funcția deținută”<sup>44</sup>.

Dintr-o adresă a notarului comunal din Boroșneul Mic reiese că: „...unii locuitori sabotează lucrările de parcelare a pământurilor expropriate definitiv, iar conducătorii comunali fac instigații contra rezolvării problemei țărănești. Țărușii sunt scoși și aruncați. Comitetul local instigă pe locuitori să nu respecte hotărârile comisiei centrale agricole și să nu semneze contractele”<sup>45</sup>.

O inițiativă aparte a avut consiliul local al F.N.D. din Tg. Secuiesc, care a adoptat o hotărâre în care se arăta: „Deoarece în mai multe cazuri unii dintre foștii proprietari au reluat cu forța pământul împărțit, se hotărăște: 1. Nu se cuvine nici un fel de despăgubire foștilor proprietari pentru terenurile expropriate; Recolta e a celor care în urma deciziei comisiei de reformă agrară sunt stăpânii pământului; Cei care se împotrivesc la aceste decizii vor fi tratați ca sabotori”<sup>46</sup>.

Alte piedici care au întârziat terminarea operațiunilor de reformă agrară, au fost cele în legătură cu unele împărțiri nejuste ale pământului expropriat, ceea ce a provocat neînțelegeri între sate și între locuitorii aceluiași sat. Asemenea cazuri s-au întâlnit la Catalina,

unde locuitorii s-au plâns ocolului agricol Tg. Secuiesc întrucât pășunile lor au fost luate de cei din Ruseni, deși aceștia au destule pentru vitele lor. Tot ei se plâneau contra comisiei comunale care nu dorea să împartă pământurile proprietarilor refugiați, pământ aflat în hotarul Catalinei și lucrat de locuitorii ei de 44 de ani<sup>47</sup>. Neînțelegerile dintre locuitorii din Valea Mare și cei din Boroșneul Mic s-au soldat cu procese juridice îndelungate. Tot din cauza comisiei locale, care a neglijat distribuirea titlurilor de proprietate, locuitorii din Eresteghin s-au plâns la Ministerul Agriculturii și Domeniilor<sup>48</sup>.

Greutăți au apărut și din cauza amestecului organelor politice și administrative în lucrările de reformă agrară. Acest aspect este ilustrat de schimbarea președinților de plasă ale comisiilor din Baraolt și Covasna, fără consultarea organelor superioare. De asemenea, la Cernatul de Sus, Cernatul de Jos, Icafalău procesele verbale din 25 octombrie 1945 confirmă că „comisiile locale sunt constituite greșit, la fel și lista îndreptățiților din cauza amestecului șefilor partidelor din comună”<sup>49</sup>.

Documentele mai menționează că nu toți cei chemați să aplice legea, aveau pregătirea necesară. Acest lucru a dăunat mai ales lucrărilor de măsurare care mergeau încet. De fapt, în anul 1945, în tot județul, numărul inginerilor agronomi era de numai 36, iar numărul absolvenților școlilor agricole era de 48, fiind total insuficient<sup>50</sup>.

Pentru a completa lipsa de specialiști – situație prezentă la nivelul întregii țări – Ministerul Agriculturii și Domeniilor a repartizat în județe studenți din ultimii ani de la institutele politehnice, juridice și agronomice; astfel am întâlnit, în mai multe materiale, numele studentului Baculea Gheorghe, care a dat un sprijin substanțial la lucrările de măsurare a terenurilor, mai ales în plasa Covasna. De asemenea, elevii școlilor agricole medii din orașele Tg. Secuiesc și Sf. Gheorghe, au participat la diferite activități specifice.

Realitatea nu era chiar așa cum o prezentau, triumfalist, autoritățile și unele publicații, iar acest fapt rezidă chiar din documentele oficiale ale acelei perioade. Din procesele verbale trimise de comisiile comunale și de plăși, referitoare la mersul lucrărilor, reiese mai ales, lipsa de pământ pentru îndreptățiți, dar și alte neajunsuri. Astfel, la Ghelinta erau trecuți pe liste 300 de îndreptățiți pentru 100



de iugăre, adică 1 iugăr pentru 3 îndreptățiți. La Ojdula, pământul disponibil ar fi satisfăcut cererile a 8-10 îndreptățiți, dar aceștia erau în număr de 87.

La Araci, întâlnim aceeași situație, unde „sunt multe cazuri de îndreptățiți la împrăștiere... însă, din lipsă de pământ, cererile nu pot fi satisfăcute”<sup>51</sup>.

Comisia de reformă din Micloșoara, într-o adunare din 7 martie 1945, constata că „pământul destinat împărțirii este insuficient. De aceea, vor fi luate pământurile de la toți cei care nu le lucrează singuri și împărțite celor îndreptățiți”<sup>52</sup>. Același fapt îl semnalau și comisiile de reformă din Fotoș, Boroșneul Mic, Valea Mare ș.a.

O situație grea apărea și la Bicsad, unde existau 193 de îndreptățiți, iar pământul arabil disponibil era de numai 174 de iugăre și unde, chiar dacă se luau în considerare fânețele și intravilanele, pământul era tot insuficient: „după constatarea comisiei de împărțire a pământului nu se pot satisface doleanțele tuturor îndreptățiților, pentru că ei sunt mulți iar pământul este puțin”<sup>53</sup>.

Pentru rezolvarea acestor neconcordanțe s-au propus rezolvări variate: astfel, țăranii din Chichiș au propus să li se dea pământ din hotarul învecinat, al comunei Ozun. Aceeași propunere au avut-o și cei din Țufalău și Comolău. La Bicsad locuitorii au transformat 100 de iugăre de pășuni în pământ arabil, pe care l-au împărțit.

O soluție originală au propus primarii din plasa Tg. Secuiesc: cei împrăștiți să fie obligați să dea din produsele obținute, celor rămași neîmprăștiți.

S-au făcut și propuneri care contraveneau legilor; astfel, cei din Dobolii de Sus cereau „împărțirea pământurilor bisericesti și comunale”<sup>54</sup>. Iar cei din Comolău, unde „numărul îndreptățiților fără pământ, sau cu pământ foarte puțin, este de 65... dar pământ de expropriat în hotarul comunei nu există”, propuneau să fie împărțite cele 40 de iugăre proprietate de stat, aflate în hotarul satului Sântionlunca”<sup>55</sup>. Bineînțeles că asemenea propuneri, care erau în afara legilor, nu au putut fi acceptate de către autorități.

Căutându-se ieșirea din această situație, mai mulți locuitori din unele localități aflate la granițele județului Trei Scaune, au solicitat pământ în alte județe: din Băcel au solicitat 9 săteni, din Chichiș – 4, din Reci – 1, Ozun – 1;

alții au propus să fie colonizați în comunele săsești din județul Brașov: din Lemnia – 30 săteni, din Turia – 40, Sânzieni – 20 etc.

Aceste propuneri și-au găsit, într-o oarecare măsură, rezolvarea. Prin înțelegeri bilaterale cu autoritățile județului Brașov, s-a încercat sprijinirea celor mai nevoiași. Astfel, locuitorii din comuna Arini au fost împrăștiți în comuna Măieruș din județul Brașov<sup>56</sup>. Iar ulterior, s-au mai împărțit 396 iugăre de pământ – primit de la sașii expropriați din județul Brașov – unor îndreptățiți din județul Trei Scaune, care nu au primit pământ suficient<sup>57</sup>.

Cu totul diferită a fost situația în comunele Catalina, Zăbala ș.a. unde fiecare îndreptățit a primit câte 3-4 iugăre, aici sătenii fiind foarte mulțumiți de împrăștiere.

Publicațiile, și alte documente ale vremii arătau, cu nedisimulată mândrie, ajutorul dat țăranilor de către alte categorii sociale. Astfel: „Muncitorii, salariații instituțiilor, elevii din școli s-au oferit să participe la muncile agricole pentru a asigura o recoltă cât mai bogată”<sup>58</sup>. Iar în altă parte: „În lucrările de semănare din primăvara anului 1945, muncitorii din Sf. Gheorghe au ieșit ca o armată unită în sprijinul fraților agricultori. Timp de două săptămâni, 30 de muncitori au trecut din sat în sat ajutând la repararea uneltelor agricole”<sup>59</sup>.

Pentru toate greșelile și întârzierile din procesul de reformă agrară la nivelul județului Trei Scaune, a plătit Szolnoki Francisc, președintele secției Țărănești de la Comitetul Județean al P.M.R. Acesta a fost criticat pentru randamentul slab, și înlocuit din funcție în martie 1946. În locul său a fost adus „tovarășul” Szabó Francisc<sup>60</sup>.

#### **4 Distribuția titlurilor de proprietate. Semnificația Reforme agrare din anul 1945**

Din primăvara anului 1946, concomitent cu înfăptuirea reformei agrare, guvernul a trecut la eliberarea titlurilor de proprietate. De altfel, o adresă din 18 aprilie 1946 către Ministerul Agriculturii și Domeniilor, menționează că „exproprierea în județ este aproape terminată, urmează ultima operațiune de definitivare a reformei agrare: eliberarea titlurilor de proprietate”<sup>61</sup>.

Totuși, aceste activități nu se desfășurau, peste tot, în mod corespunzător, aspect care reiese din unele documente studiate.

Astfel, din cauze enumerate în capitolul precedent, în plasa Ozun lucrările s-au definitivat în luna noiembrie 1946, pe când în plasa Covasna, la 10 aprilie 1947, doar 10 comune aveau terminate lucrările. La nivelul județului, în aceeași lună aprilie 1947, doar în 45 de comune se stabiliseră drepturile la împroprietărire<sup>62</sup>.

Distribuirea titlurilor de proprietate, pentru o parte dintre îndreptățiții din județul Trei Scaune, a avut loc la data de 12 noiembrie 1946, în piața din centrul orașului Sf. Gheorghe, în prezenta primului ministru, dr. Petru Groza. Acțiunea a avut un clar caracter politic și electoral, având în vedere că după o săptămână s-au desfășurat alegerile parlamentare.

În fața a 40.000 – 45.000 de oameni, primul care a primit titlul de proprietate a fost agricultorul László János din Zăbala.

Cu această ocazie, Petru Groza, a ținut o cuvântare reprodușă de ziarele locale: *„Au trecut aproape trei decenii de când am fost pe aceste meleaguri în calitate de ministru al naționalităților. Și atunci lucram pentru a netezi drumul împăcării dintre popoarele conlocuitoare. Atunci însă am fost împiedecat, luptasem însă neîncetat pentru libertate. Noi n-am căzut din cer, ne aflăm aici în rândurile poporului, luptăm pentru pace, pentru bună înțelegere. Am străbătut o cale plină de obstacole până ce poporul ne-a așezat în fruntea țării, pentru a-i realiza visurile de veacuri. Ne făurim viitorul nu pe panta trecătoare a urii, ci pe granitul veșnic al frăției și iubirii. În trecut deseori s-a întâmplat ca până când unul dintre popoarele acestui pământ își deplângea soarta, celălalt se bucura. Aceste vremuri au apus pentru totdeauna.*

*În Transilvania pacea poate fi statornică numai atunci când ambele popoare sunt deopotrivă libere. Această țară este în egală măsură mama celor două popoare. Noi suntem mândrii și deloc geloși pentru faptul că alături de noi trăiesc maghiarii, popor dezvoltat atât din punct de vedere economic cât și cultural.*

*Cu aceștia am intrat în alianță cu optsprezece ani în urmă și această înțelegere o vom respecta. În martie 1945 am promis în mod solemn că vom apăra drepturile maghiarilor și în mod bărbătesc ne vom ține cuvântul”<sup>63</sup>.*

Definitivarea lucrărilor în județul Trei Scaune s-a prelungit până în luna ianuarie

1948 (cazul comunei Bicsad). Această prelungire a fost sesizată și de ministrul Agriculturii și Domeniilor, Traian Săvulescu, care, în telegrama trimisă Comitetului județean de îndrumare a reformei agrare, atrăgea atenția asupra respectării termenului de încheiere a lucrărilor de reformă până la 15 decembrie 1946, și acordarea titlurilor de proprietate<sup>64</sup>.

Numărul total al celor care au primit titluri de proprietate, nu este cunoscut exact. După ce au fost înmânate un număr de titluri de către Petru Groza, în august 1947 s-a mai cerut eliberarea a 3.750 de titluri de proprietate<sup>65</sup>.

Pentru o situație de ansamblu a reformei agrare din județul Trei-Scaune, am întocmit următorul tabel; statisticile consultate sunt, de multe ori, contradictorii așa că cifrele sunt relative (suprafețele sunt în iugăre)<sup>66</sup>:

Din statistica de mai sus, diferența dintre suprafața expropriată și cea acordată, o reprezintă suprafața rămasă în proprietatea statului – ca rezervă de stat – și suprafața rămasă în rezerva comunală.

La data de 15 ianuarie 1947, a apărut decizia numărul 54 a Ministerului Agriculturii și Domeniilor prin care, acolo unde lucrările erau finalizate, comisiile de plasă și cele comunale erau desființate, atribuțiile lor fiind preluate de către ocoalele agricole. Faptul că, din diverse motive, aceste comisii nu au fost desființate în multe locuri „a produs perturbații în lucrările de reformă agrară, întârziind terminarea acestor operații”<sup>67</sup>.

Reforma agrară din 1945 a pus capăt existenței marilor proprietari funciare, și a încercat să redreseze viața economică, zdruncinată de urmările războiului. În județul Trei Scaune au fost expropriați 375 de mari proprietari și 86 de moșii, din care 70 de moșii sub 50 ha. Din cei 375 de expropriați, 355 erau maghiari iar restul români; din aproximativ 24.800 de îndreptățiți, 95% au fost maghiari iar 5% români<sup>68</sup>.

Prin împărțirea a aproximativ 70% din pământurile expropriate, în județ s-au înființat numeroase gospodării țărănești noi, iar cei cu pământ puțin și-au mărit suprafața. În medie pe județ, fiecărui împroprietărit i-au revenit 1,2 iugăre pământ.

Propaganda comunistă nu a uitat nici acest colț de țară, în tentativa de a prezenta reușitele guvernării sale cât și „adeziunea maselor”. Amintim astfel, scrisoarea de mulțumi-

re a Ministerului Agriculturii și Domeniilor către populația județului Trei Scaune, în care își exprima satisfacția și mulțumirile pentru locuitorii zonei „care și-au îndeplinit cu bine îndatoririle în munca de refacere a țării”<sup>69</sup>, cât și evidențierea comunelor Angheluș și Estelnic „pentru frumoasele rezultate obținute în munca de arătură și însămânțări”<sup>70</sup>.

Această propagandă ascundea, însă, un aspect gândit, deja, de către strategii stalinisti ai momentului: nu va trece mult timp, numai câțiva ani, și țărani vor fi expropriați de pământ și nu numai de cel primit prin reformă, ci și de cel moștenit din moși-strămoși. Era ultima etapă prin care trecea agricultura românească, în drumul ei spre așa numita „revoluție socialistă”.

Tabelul 3. Suprafața expropriată și numărul de împrăștiți până în martie 1948.

Nr. crt.	Plasa	Suprafața expropriată	Suprafața acordată	Nr. împrăștiți	Data statisticii
1.	Ozun	3922	1911	1006	15.05.1947
2.	Tg. Secuiesc	2042	1498	2108	7.05.1947
3.	Sf. Gheorghe	2703	1650	2154	30.03.1948
4.	Baraolt	685	490	241	11.01.1947
5.	Covasna	1502	1498	1438	10.03.1947
	TOTAL	10854	7047	6847	

Mircea BODNARI

#### Note – Notes

- Dumitru Șandru, *Reforma agrară din 1945 din România*, INST, București, 1995, p. 228.
- Ibidem*, p. 558.
- Venczel József, *Reforma agrară din Ardeal*, Cluj, 1942, p. 97.
- Direcția Județeană a Arhivele Naționale Covasna (în continuare DJAN), *Fond Camera Agricolă a județului Trei Scaune, Ocolul Sf. Gheorghe*, dos. nr. 9, p. 63.
- Citate folosite din ziarele locale: *Székely Nép (Poporul Secui) și Népi Egység (Unitatea Populară)*.
- Székely Nép* din 13 august 1944, p. 1.
- Népi Egység* din 29 octombrie 1944, p. 2.
- DJAN, *Fond Camera Agricolă a județului Trei Scaune*, dos. nr. 257, pp. 24-25.
- Ibidem*, p.26.
- Scânteia* din 26 septembrie 1944, p. 3.
- Frontul Plugarilor* din 10 februarie 1945, p. 2.
- Legea și Regulamentul Reformei Agrare* nr. 187/1945 publicate în *Monitorul Oficial* nr. 68 bis din 23 martie 1945, în Priminescu Ruxandra, *Reformele agrare din România (1945)*, Arhivele Naționale, București, 2004, p. 82.
- Anton Galopentia, Petru Onica, *Recensământul agricol al R.P.R.*, București, Institutul Central de Statistică, 1948, p. 10.
- Népi Egység* din 2 noiembrie 1944, p. 2.
- Népi Egység* din 26 noiembrie 1944, p. 3.
- Ibidem*.
- Ibidem*.
- Ibidem*.
- DJAN, *Fond Camera Agricolă, Materiale privind Reforma Agrară din 1945*, dos. 2/1945, p. 14, *Buletinul Informativ al Ministerului Agriculturii și Domeniilor*, nr. 1-6, p. 34.
- DJAN, *Fond Primăria orașului Tg. Secuiesc*, dos. nr. 791/1945, p. 24.
- DJAN, *Fond Prefectura județului Trei Scaune*, dos. nr. 2177/1945, p.78.
- DJAN, *Fond Camera Agricolă*, dos. nr.4/1945, p. 5.
- Ibidem*, p. 9; *Raportul primăriei Leț* din 28 ianuarie 1945.
- Népi Egység* din 28 februarie 1945, p. 1.
- Ibidem*, din 25 martie 1945, p. 2.
- Ibidem*, din 16 februarie 1945, p. 1.
- Ibidem*, din 26 aprilie 1945, p. 3.
- DJAN, *Fond Camera Agricolă*, dos. 30/1945, p. 1, *Adresa notarului din comuna Ozun*.
- DJAN, *Materiale privind Reforma agrară din 1945*, dos. 3/1945, p. 9.
- Ibidem*, p. 10.
- Ibidem*, p. 11.
- Ibidem*.
- Ibidem*, p. 12.
- Ibidem*.
- Népi Egység* din 27 martie 1945, p. 1.
- DJAN, *Fond Comitetul Județean al P.C.R. Trei Scaune*, dos. 1/1945, p. 24.
- DJAN, *Fond Ocolul Agricol Ozun*, dos. 3/1945, p. 62.
- DJAN, *Fond Camera Agricolă*, dos 44/1945, vol. I, p. 42.

39. DJAN, *Materiale privind Reforma agrară din 1945*, dos. 4/1945, p. 25.
40. *Ibidem*, p. 26.
41. *Ibidem*, dos. 3/1945, pp. 281-290.
42. *Ibidem*, p. 18.
43. DJAN, *Fond Prefectura județului Trei Scaune*, nr. 2177/1945, p. 87.
44. *Ibidem*.
45. *Ibidem*.
46. *Népi Egység* din 30 martie 1945, p. 4.
47. DJAN, *Fond Camera Agricolă*, dos. 28/1945, p. 42.
48. DJAN, *Fond Ocol Agricol Ozun*, dos.10/1945, p. 94.
49. DJAN, *Fond Camera Agricolă*, dos. 44/1945, vol. I, pp. 66-74.
50. *Ibidem*, dos. 253/1945, pp. 11-13.
51. DJAN, *Fond Ocol Agricol Sf. Gheorghe*, dos. 9/1945, p. 33.
52. DJAN, *Materiale privind Reforma agrară din 1945*, dos. 1-b/1945, p. 17.
53. *Ibidem*.
54. DJAN, *Fond Prefectura județului Trei Scaune*, dos. nr. 2177/1945, p. 51.
55. DJAN, *Materiale privind Reforma agrară din 1945*, dos. 1-b, p. 25.
56. DJAN, *Fond Ocol Agricol Sf. Gheorghe*, dos. 9/1945, p. 10.
57. DJAN, *Fond Camera Agricolă*, dos. 10/1945, vol. III, p. 199.
58. *Népi Egység* din 1 mai 1945, p. 3.
59. *Ibidem*, din 26 mai 1945, p. 1.
60. DJAN, *Fond Comitetul Județean al P.M.R.*, dos. 5/1948, p. 102.
61. DJAN, *Fond Ocolul Agricol Ozun*, dos. 3/1946, p. 80.
62. DJAN, *Fond Camera Agricolă*, dos. 43/1947, p. 225.
63. *Népi Egység* din 13 noiembrie 1946, p. 2.
64. DJAN, *Fond Camera Agricolă*, dos. 93/1946, p. 17.
65. *Ibidem*, p. 385.
66. *Ibidem*, dos. 28/1948, p. 102.
67. *Ibidem*, dos. 43/1947, p. 402.
68. *Ibidem*, dos 28/1948, p. 69.
69. *Népi Egység* din 28 noiembrie 1945, p. 3.
70. DJAN, *Fond Camera Agricolă*, dos. 43/1947, p. 2.